

Organ Bağıışı Sayısını Artırmak İçin Uzun Vadeli Yatırım: Toplum Eğitimi

N. B. Keçeciođlu

Özet

Ülkemizde organ nakillerinin tıbbi ve teknik yönleri konusunda dünya standartlarına yakın bir düzeye gelinmiş ve hemen her türlü organ nakli başarıyla yapılabilmektedir. Fakat ülkemizdeki organ naklinin önünde duran en büyük engel organ bağıışı yetersizliği ve organizasyon eksikliğidir. Organ nakli ve organ bağıışı konusunda eğitime önem veren ve bu konuda toplumda belirli bir bilinç düzeyi oluşturabilmiş ülkelerde kadavradan organ bağıışı oranları oldukça yüksektir. Ülkemizde organ bulamama nedenlerine baktığımızda, hem sağlık personeli hem de toplum düzeyinde eğitim eksikliği en önemli yeri almaktadır. Organ bağıışı ve organ nakli konusunda toplumun ve özellikle sağlık personelinin eğitimi ve bu konuda olumlu tutum içinde bulunmaları organ bağıışı ve organ nakli sayısının artmasında çok önemlidir. Kadavra vericilerden yeteri kadar organ alınamaması; hem hasta yakınlarının çeşitli nedenlerle izin vermemesi, hem de sağlık personeli ve devlet politikalarının konuya yeterli desteği vermemesi nedenlerinden kaynaklanmaktadır.

Organ nakli koordinatörlerinin temel hedeflerinden birinin toplumu organ nakli konusunda bilinçlendirerek harekete geçirmek olmalıdır. Organ nakli eğitimi gelecek nesillerin refahı ve sağlığı açısından tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de çok büyük önem taşımaktadır ve uzun vadeli yatırım olarak sabırla ve özenle devam etmesi gerekmektedir.

Anahtar kelimeler: Organ bağıışı, Organ nakli, Toplum eğitimi

Summary

Public Education: A Long-Term Investment For Increasing Organ Donation in Turkey

The medical and technical aspects of organ transplantation in Turkey are now at world standards; however, a very low rate of organ donation and poor coordination of transplantation activities remain major barriers to progress. Countries that place importance on public education in organ donation and transplantation have higher rates of cadaveric-organ donation. The main reasons for the low donation rate in Turkey are lack of awareness about this issue in the general population, lack of specially trained medical personnel, and lack of government policy and leadership in this area. Better public education and appropriate training of medical staff are vital to expanding the donor-organ pool. Hospital transplant units need dedicated transplant coordinators whose role must involve raising public awareness about organ transplantation. Education related to transplantation is a very important aspect of modern health care. It is a long-term investment that requires planning and patience.

Key words: Public education, organ donation, transplantation

Organ naklinde son yıllarda yaşanan gelişmelerle tıbbi ve teknik sorunlar hemen hemen tüm yönleri ile çözülmüş, özellikle organ reddi ile ilgili konularda önemli ilerlemeler sağlanmıştır. Ancak organ naklinin yasal, etik, sosyoekonomik ve psikolojik yönleri ile ilgili sorunlar tüm dünyada tartışılmaya devam etmektedir. Ülkemizde de organ nakillerinin tıbbi ve teknik yönleri konusunda dünya standartlarına yakın bir düzeye gelinmiş ve hemen her türlü

organ nakli başarıyla yapılabilmektedir. Fakat ülkemizdeki organ naklinin önünde duran en büyük engel organ bağıışı yetersizliği ve organizasyon eksikliğidir (1). Birçok dünya ülkesinde de kadavradan organ bağıışı yetersizliği mevcut iken maalesef Türkiye’de organ açlığı yaşanmaktadır.

Kişilerin organ bağıışlamama nedenlerinin araştırıldığı çalışmalarda, organ bağıışını engelleyen nedenlerin temelinde organ nakli ve organ bağıışı konusundaki eksik ya da yanlış bilgi sahibi olmaktan yani organ nakli ve organ bağıışı eğitiminin yetersiz olmasından kaynaklandığı ortaya çıkmaktadır (1,2).

Organ nakli ve organ bağıışı konusunda eğitime önem veren ve bu konuda toplumda belirli bir bilinç düzeyi oluşturabilmiş ülkelerde kadavradan organ bağıışı oranları oldukça yüksektir. Milyon nüfus başına (pmp) organ bağıışı oranları 2000 yılı sonu rakamlarına göre İspanya’da 33.9, Fransa’da 17.0, İngiltere ‘de 13.4, Almanya’da 12.5 iken ülkemiz genelinde maalesef 1.3 civarındadır (3).

Ülkemizde organ bulamama nedenlerine baktığımızda, hem sağlık personeli hem de toplum düzeyinde eğitim eksikliği en önemli yeri almaktadır. Organ bağıışı ve organ nakli konusunda toplumun ve özellikle sağlık personelinin eğitimi ve bu konuda olumlu tutum içinde bulunmaları organ bağıışı ve organ nakli sayısının artmasında çok önemlidir (4). Yapılan çalışmalarda eğitim düzeyi yükseldikçe organ bağıışı oranının arttığı açıkça görülmektedir (1). İslam dini organ bağıışı konusunda engel değildir. Aksine yapılan çalışmalarda müslüman din adamlarının organ nakli konusunda duyarlı ve bu konuda destek oldukları da ortadadır (5). Organ bağıışı yetersizliğini engellemek için tek çözüm yolu her düzeyde eğitimidir.

Toplum eğitimi sağlayabilmek için profesyonel düzeyde toplum organizasyonu sağlamak gerekmektedir. Ülkemizde toplumun büyük kesimi organ nakli ile ilgili bilgilere medya aracılığı ile sahip olmaktadır (1). Bu konuda medya ile olumlu iletişim içinde bulunulması, halkla ilişkiler ve iletişim becerilerinin yerinde kullanılması şarttır. Organ nakli ve organ bağıışı konusunda medyanın doğru yönlendirilmesi; organ naklinin, sonuçlarının, organ alan ve bağıışlayanların etik kurallar çerçeve-

sinde medyada yer alarak topluma doğru mesajlar verilmesi önem taşımaktadır (6,8).

Organ nakli eğitimi, toplumun ve sağlık personelinin eğitimi olarak iki yönlü planlanmalıdır.

1.Toplum eğitimi;

Organ nakli toplumda başlar ve sonuçları toplumu ilgilendirir. Organ naklinin en büyük engeli olan yeterli organ bulunamama sorunun çözümü ancak toplumun bu konuya yeterli destek ve önemi vermesi ile çözülebilir. Bu destek de ancak toplum eğitimi ile sağlanabilir.

Organ bağıışında insan ve toplum faktörü çok önemlidir. İnsanların yaşadığı toplumun sosyokültürel özellikleri dikkate alınarak organ bağıışı konusunda bilinçlendirmeyi sağlayacak eğitim planlanmalıdır. Kişilere "Ölen yakınları ile yaşadıkları kayıpları nasıl kazanca dönüştürebilecekleri" ancak iyi bir eğitim yolu ile sağlanabilir (6).

Topluma organ bağıışının hayat kurtardığı mesajı açık ve net olarak anlatılmalıdır (7). Ölen kişinin hayattayken organ bağıışı yapmasa bile bu konuda fikirlerini söylemesi, bir sohbet sırasında "ben ölürsem organlarımı bağıışlarım" cümlesini kullanması bile ailenin organ bağıış iznini vermesini kolaylaştırmaktadır. Bu nedenle konunun sürekli gündemde tutulması önem taşımaktadır.

Organ nakli konusunda toplum bilinci yaratılmasının en iyi yolu okullarda eğitim verilmesidir. Organ bağıışı oranlarının artması ve transplantasyonun ilerlemesi toplumun sosyokültürel düzeyinin yükselmesi ve bu konudaki bilgi eksikliklerinin giderilmesi ile direk ilişkilidir (9).

2. Sağlık personelinin eğitimi,

Organ nakli ve organ bağıışı konusunda eğitim yapılırken tüm sağlık personelinin eğitimi önem taşımaktadır. Öncelikle bu olaya sağlık ekibinin inanması ve güvenmesi gerekmektedir. Yapılan çalışmalar sağlık personelinin çoğunun organ bağıışını onaylamadığını ya da ne anlama geldiğini bilmediğini ortaya koymaktadır (5). Özellikle kırsal kesimde toplumun sağlık konusunda lideri durumunda olan hekim, hemşire gibi sağlık personeli bu olaya sıcak bakmadığı takdirde toplum hiç sıcak bakmayacaktır.

Donör kaynağı konumunda olan hastanelerde ise yoğun bakım personeli, acil servis çalışanları ve beyin ölümü kararı verecek ekibin organ bağıışı konusunda eğitilmiş ve destekleyici bir tutum içinde olması şarttır. Eğer kişi hayattayken organ bağıışı konusunda bir vasiyette bulunmamışsa, organ bağıışı izni konusunda tüm karar verme yetkisi aileye aittir (10). Aile hastasının hastanede tedavi gördüğü süreç içinde (özellikle acil servis ve yoğun bakımda takibi sırasında) hastasını kaybettiği ana kadar tüm sağlık personeli tarafından memnun edilmiş, kendilerine hastası ile ilgili gerekli açıklamalarda bulunmuş ve hastası için yapılacak herşeyin yapılmasına rağmen kurtarılamadığına inanmış ise organ bağıışı için izin verme kararı çok zor olmayacaktır. Bu nedenle organ naklinde tüm sağlık personelinin özellikle yoğun bakım ve acil serviste çalışan herkesin bu konuda eğitilmiş olması ve hasta yakınlarına yaklaşımı çok önemlidir (11). Tıp öğrencilerinin eğitimi sırasında organ bağıışı ve organ nakli konusunu öğrenmeleri şarttır.

Organ nakli ve organ bağıışı konusunda iyi bir toplum eğitimi ve organizasyonu ile sağlık personelinin desteği sağlandığı zaman organ bağıışı izni alınması kolaylaşacaktır.

Toplum Eğitimi Nasıl Yapılmalıdır?

Organ nakli ve organ bağıışı eğitiminin içeriği eğitim verilecek hedef kitleye göre değişmektedir. Eğitim verilecek hedef kitle seçildikten sonra, o kişilerin temel eğitim düzeyi, sosyokültürel özellikleri ve organ bağıışı konusuna genel bakış açıları belirlenmelidir. Bu saptamayı yapabilmeyen en iyi yolu hedef kitleye organ nakli ve organ bağıışı konusundaki bilgi düzeyleri ve bakış açıları konusunda bir kamuoyu araştırması yapmaktır. Bu araştırma sonuçlarına göre eğitimin planlanması ve

yönlendirilmesi eğitimin amacına ulaşmasını kolaylaştıracaktır.

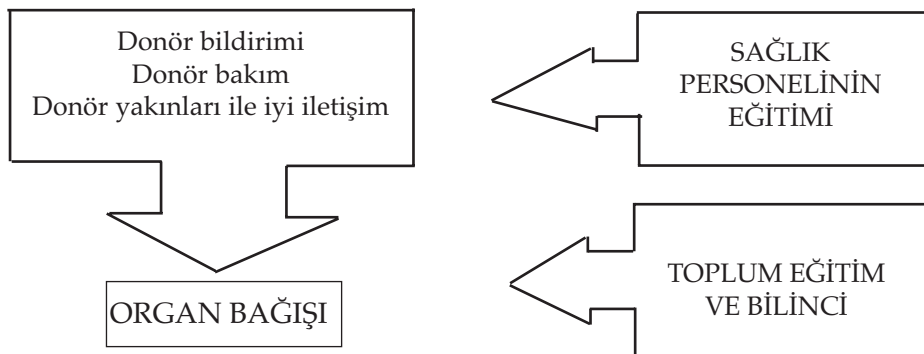
Toplum eğitimi, konu ile ilgili konferanslar vererek, paneller düzenleyerek, broşürler, afişlerden yararlanılarak ve özellikle medya aracılığı ile topluma ulaşarak sağlanabilir. Kamuya açık yerlerde yapılan organ bağıışı kampanyaları, konuyu gündemde tutmakta, toplum bilinci ve eğitimini sağlamaya yardımcı olmakta ve organ bağıışlama kararı olan ancak bu konuyu ihmal eden kişilere ulaşmayı sağlamaktadır.

Organ nakli ve organ bağıışı konusunda verilen eğitim hangi kitleye yönelik olursa olsun açık ve anlaşılır, konunun tıbbi ve teknik açıdan çok fazla ayrıntılarına girmeden, görsel araçlar veya canlı örnekler göstererek yapılmalı; kişilerin akıllarında soru işaretleri bırakmamalıdır. Toplum eğitiminde eğitim kurumları ile işbirliği yapmak ; özellikle lise ve üniversite öğrencilerine ulaşmak uygun olacaktır. Eğitim planlanırken toplumu etkileyecek kişilerden yararlanılmalıdır (din adamları, sanatçılar, politik liderler..).

Organ nakli eğitimi uzun vadeli bir yatırımdır. Bu eğitim sürekli olmalı ve belli aralıklarla eğitim sonrası da eğitim yapılan gruplardan geri bildirim alınarak değerlendirmeler yapılmalıdır. Eğitimin planlanması, biçimi ve ölçümü önem taşımaktadır (6).

Eğitimde Hangi Konulara Yer Verilmelidir?

Organ bağıışlamama nedenleri kişilere ve toplumlara göre değişmekle birlikte genel olarak bakıldığında ortak nedenler ileri sürülmektedir. Kişilere organ naklinin ve organizasyonunun olumlu iletişim kuralları çerçevesinde anlatılması bir çok engeli

ortadan kaldırılabilecektir. Aşağıdaki soruların kısa, açık, anlaşılır ve akılda kalıcı olarak anlatılması toplumun organ nakli ve bağışı konusunda olumlu ya da olumsuz bir fikir sahibi olmasında yeterli olacaktır.

- organ ve doku nedir?
- organ bağışı ve organ nakli nedir?
- niçin organ nakli yapılır?
- hangi organ ve dokuların nakilleri yapılabilir?
- kimler organ vericisi olabilir?
- organ nakline alternatif tedavi biçimleri var mı?
- böbrek naklinin diyalizden üstünlükleri nelerdir?
- organ naklinin maliyet ve yaşam kalitesi yönünden avantajları
- organ nakillerinin sonuçları nasıldır?
- organ nakli yapılan organlar nasıl bulunur?
- kadavra donörlerin özellikleri nelerdir?
- organ nakli ameliyatının süreci nasıl işler?
- organ bağışı yapan aileye bu bağış ek bir masraf çıkarır mı?
- cenaze işlemlerinde gecikme olur mu?
- hangi organların bağışlanacağı konusunda bir seçim hakkı olabilir mi?
- organ nakli ve bağışı dini yönden sakıncalı mı?
- nereye ve nasıl organ bağışı yapılabilir?

Sonuçta kadavra vericilerden yeteri kadar organ alınamaması; hem hasta yakınlarının çeşitli nedenlerle izin vermemesi, hem de sağlık personeli ve devlet politikalarının konuya yeterli desteği vermemesi nedenlerinden kaynaklanmaktadır (6).

Organ nakli koordinatörlerinin temel hedeflerinden birinin toplumu organ nakli konusunda bilinçlendirerek harekete geçirmek olmalıdır. Organ nakli koordinatörleri organ nakli ve organ bağışı konusunda topluma ve sağlık personeline yönelik eğitimi sürekli olarak planlamalı ve uygulamalıdır. Organ nakli eğitimi gelecek nesillerin refahı ve sağlığı açısından tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de çok büyük önem taşımaktadır ve uzun vadeli yatırım olarak sabırla ve özenle devam etmesi gerekmektedir.

Kaynaklar

1. Keçecioglu N, Tuncer M, Sarıkaya M, Süleymanlar G, Ersoy F, Akaydın M, Yakupoğlu G. Detection of Targets for Organ Donation in Turkey. *Transplant Proc.* 1999 ; 31 :3373-3374
2. Bilgel H, Bilgel N, Okan N, Kılıçturgay S, Ozen Y, Korun N. Public Attitudes Toward Organ Donation. A Survey in A Turkish community. *Transplant Int.* 1991; 4(4):243 -5
3. Preliminary international figures on 2000 organ donation and transplantation activities. *Organs and Tissues.* 2001; 14(3):144-146
4. Erdoğan O, Yücecin L, Tuncer M, Keçecioglu N, Gürkan A, Akaydın M, Yakupoğlu G. Attitudes and Knowledge of Turkish Physicians About Organ Donation and Transplantation. *Transplant Proc.* 2002 ; 34(6) :2007-2008
5. Keçecioglu N, Tuncer M, Yücecin L, Akaydın M, Yakupoğlu G. Attitudes of Religious People in Turkey Regarding Organ Donation and Transplantation. *Transplant Proc* 2000 ; 32 :629-630
6. Keçecioglu N. Halkın ve Sağlık Personelinin Eğitimi Organ Nakli Koordinasyonu El Kitabı, s.167-173, 2002
7. Cantarovich F. Improvement in Organ Shortage Through Education. *Transplantation* 2002; 15;73(11):1844-6
8. Matesanz R. Organ Donation, Information and The Mass Media. *EDTNA ERCA J.* 1996 Apr-Jun;22(2):14-7.
9. Weaver M, Spigner C, Pineda M, Rabun KG, Allen MD. Knowledge and Opinions About Organ Donation Among Urban High School Students: Pilot Test of A Health Education Program. *Clin Transplant.* 2000; 14(4):292-303
10. Organ ve Doku Nakli Hizmetleri Mevzuatı. TC.Sağlık Bakanlığı, s.3, 2001
11. Coolican MB, Swanson A . Primary health-care physicians: vital roles in organ and tissue donation. *Coon Med.* 1998; 62(3):149-53